

Motion till riksdagen

1987/88: Ub230

av Alf Svensson (c)

om skolpolitiken

Skolans grundvärderingar

Varje kultur söker med olika medel föra vidare de för kulturen väsentliga grundvärderingarna och normerna till nästa generation. Föräldrarnas uppfostran, förskolans och skolans verksamhet samt andra påverkansfaktorer i individens närhet samverkar till att forma en social identitet hos individen som också är grunden för den personliga identiteten.

Den yngre generationen är föremål för både en medveten, öppet uttalad fostran och en omedveten påverkan. Detta syns tydligt i skolans verksamhet, där den omedvetna påverkan ibland brukar benämnas "den dolda läroplanen". Ofta motverkar den dolda påverkan som är resultatet av skolans praktiska verksamhet de mål som anges i läroplan och andra centrala dokument.

Inget samhälle är livsåskådningsmässigt och etiskt neutralt. Det förekommer dock i många kulturer en starkt etnocentriskt färgad bild av en egna kulturen och dess uppfostringsmönster. I Sverige – liksom i många andra länder – talar majoritetsgruppens centrala skoldokument om betydelsen av att skolan "utvecklar eleven". Minoritetsgrupper av olika slag däremot anses ofta "indoktrinera eleven".

Neutralitet eller påverkan?

I de senaste decenniernas skolpolitik kan man observera två strömningar i uppfattningen om hur eleverna skall påverkas. Å ena sidan skall skolan ställa sig neutral till olika värderingar:

"I skolarbetet ställs man dagligen inför frågor där det föreligger olika uppfattningar. Det kan gälla livsåskådning, politik, sociala värderingar eller moral, det kan gälla människosyn och historieuppfattning, det kan gälla stilriktningar och smak. Skolan tar emot barn ur alla grupper och åsiktsläger i samhället. Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte blir påverkade från skolans sida till förmån för den ena eller den andra av inbördes kämpande åskådningar och uppfattningar. I frågor, där det föreligger olika uppfattningar, skall skolans undervisning därför vara saklig och allsidig."

(Lgr. 80 sid. 18 f. citerad i Ubu 1987/88:4 sid 4)

Å andra sidan skall skolan "indoktrinera" eleven:

"I avsnittet 'Fostran och utveckling' i läroplanens målbeskrivning heter det att skolan skall fostra. Det innebär att skolan aktivt och medvetet skall

påverka och stimulera barn och ungdomar att vilja omfatta vår demokratis grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk, vardaglig handling. Det är en huvuduppgift för skolan att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och för rätten till personlig integritet . . . Utskottet vill framhålla dessa läroplanens riktlinjer och därjämte betona vad i läroplanen sägs om att skolan skall vara öppen för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs. Samtidigt skall emellertid skolan sålunda hävda vår demokratis väsentliga värden och klart ta avstånd från allt som strider mot dessa. Skolan får alltså inte ställa sig neutral eller passiv i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar.”

(Ur UbU 86/87: 2 sid 8)

Resonemanget i det andra citerade stycket ovan utgår från uppfattningen att ”sanning och rätt”, ”människans egenvärde”, ”människolivets okränkbarhet” är exempel på grundvärderingar i vår demokrati som kan definieras oberoende av någon grundläggande livsåskådning eller filosofisk uppfattning.

I det första citatet anges att man dagligen i skolan ställs inför frågor där det föreligger olika uppfattningar. Man exemplifierar med livsåskådning, politik, sociala värderingar, moral, människosyn och historieuppfattning. Men de åsiktsriktningar som kan förekomma inom de uppräknade områdena kännetecknas bland annat av att de ofta har olika uppfattningar om hur just ”sanning och rätt”, ”människolivets okränkbarhet” etc. skall tolkas.

Enligt kristdemokratisk uppfattning kan vårt samhälles grundläggande demokratiska värderingar inte definieras och tolkas fristående från en filosofisk eller livsåskådningsmässig grundsyn.

Vår kultur har kristna rötter

Det är uppenbart att de kristna grundvärderingarna och den kristna etiken sedan snart ett årtusende utövat ett starkt inflytande på vår kultur. Det kan med fog hävdas att dessa grundvärderingar är viktiga rötter till vårt nutida demokratiska samhälle. Denna åsikt hävdades bl. a. i regeringens proposition 1953: 32. Där sägs bl. a.:

”att kristendomsundervisningen i våra allmänna skolor icke är avsedd att påtvinga eleverna en viss troslära utan att under objektiva former bibringa dem kunskap om de religiösa och etiska värderingar som varit bestämmande vid uppbyggandet av det svenska samhället liksom för den västerländska kulturutvecklingen överhuvudtaget.”

KDS har i flera tidigare motioner hävdat att förskolan och skolan skall värdeförankras i den kristna etiken. Av utskottsbetänkanden och debatter i riksdagen framgår att detta uppfattats som att partiet önskar en konfessionell skola. Så är dock inte fallet. KDS vill med denna värdeförankring bestämma viktiga grundförutsättningar för tolkningen av det som i för skolan centrala dokumentet kallas ”det demokratiska samhällets grundläggande värderingar”.

I många länder som i Sverige betraktas som demokratiska finns liknande deklARATIONER inskrivna i skollagar, läroplaner och motsvarande dokument.

Som exempel kan nämnas den norska skolans mönsterplan, där det står: Mot. 1987/88
"Grundskolan skall som helhet bygga på etiska grundvärderingar som är Ub 230
förankrade i kristendomen och i humanistisk tradition".

Värdeförankringens konsekvenser för skolan

Skolans förankring i kristna grundvärderingar får betydelse på flera områden och plan:

- Skolan som helhet skall präglas av den kristna människosynen. Barn med olika begåvning och ursprung måste därför behandlas med samma omsorg och kärlek. Skolan skall reagera skarpt mot diskriminering av barn och vuxna i skolan och dess miljö. Varje människa är en unik individ med unika möjligheter. Man skall därför se med respekt på varje elev och söka utveckla varje individs kunskaper och färdigheter så långt det är möjligt. Det betyder att skolan också måste värdesätta praktisk begåvning (se vidare senare avsnitt i motionen).

- Undervisningen skall läggas upp så att den fostrar till solidaritet med medmänniskorna i enlighet med "den gyllene regeln". Solidariteten måste övas praktiskt. Metoder som gynnar hjälpsamhet och omtanke elever emellan skall i så hög grad som möjligt utnyttjas.

- De kristna grundvärderingarna påverkar också sättet att lägga upp undervisningen. I natur- och samhällsorienterade ämnen skall undervisningen därför betona den mänskliga kunskapens gränser och skapa ödmjukhet inför naturen och universum. Det betyder att eleverna skall lära sig att också ifrågasätta vetenskapliga resultat.

- Balansen mellan naturvetenskapliga och humanistiska kunskaper måste förändras så att man betonar etik, historia och andra humanistiska ämnen och moment.

Friskolor en demokratisk rättighet

Vare sig statsmakterna beslutar att värdeförankra skolan i de kristna grundvärderingarna eller ej, så kommer skolan att fostra och påverka eleverna med både ett öppet och ett dolt normsystem. Det kommer därför alltid att finnas föräldragrupper som anser att skolan motarbetar deras möjligheter att fostra barnen i enlighet med sina egna grundvärderingar. Respekten för demokrati, religionsfrihet och föräldrarätt kräver därför att samhället har en mycket generös inställning till friskolor. Detta utvecklas närmare i en separat KdS-motion.

Teori och praktik i skolan

Flera gånger har berörts de negativa konsekvenserna av skolans teoretisering. Den allvarligaste följden är känslan av inkompetens hos elever som lyckas dåligt i praktiskt taget alla skolans ämnen. Skolan måste därför öka inslagen av praktisk verksamhet liksom av estetiska aktiviteter.

I första hand kan det ske inom ramen för nuvarande skolämnen. Man bör söka möjligheter att inom varje ämne söka inslagen av praktisk verk-

samhet och praktisk tillämpning. I andra hand bör timfördelningen mellan ämnena om möjligt förskjutas mot större andel praktiska och estetiska ämnen. Men trots allt finns det gränser för hur långt en sådan förändring av timplanen kan tillåtas gå. Vårt moderna samhälle kräver en mängd teoretiska kunskaper.

Men de praktiska inslagen i skolans verksamhet kan också ökas utanför den reguljära undervisningens ram. Eleverna kan överta en stor del av de praktiska göromålen i den arbetsplats som skolan utgör. I många kommuner har man prövat sådana inslag med goda resultat – städning, kontorsarbete, arbete i skolmåltidsavdelningen osv. I regel har dock försöken varit mycket begränsade.

KdS anser att man i ett stort forsknings- och utvecklingsprojekt bör pröva möjligheten till en radikal förändring av skolan som arbetsplats. Syftet skulle vara att låta eleverna alltefter ålder och mognad överta så mycket av det praktiska arbetet i skolan som möjligt. De vuxna i skolan skulle fungera som arbetsledare. Målet borde vara att varje elev fick ett eget ansvarsområde i skolan vid sidan av undervisningen. Praktiskt arbete inom skolans ram skulle kunna öka elevernas ansvarskänsla för sin skola. Grönsaker odlade i skolans trädgård, möbler reparerade i skolans verkstad, anslag tryckta i skolans enkla tryckpress skulle ge eleverna en upplevelse av varje arbetes värde och en ökad förståelse av förvaltarskapstanken – människornas uppgift att tjäna varandra. Eleverna skulle också få en större förståelse för vikten av sparsamhet och aktsamhet.

Forskningsprojektet kring skolan som arbetsplats skulle kräva en mycket noggrann planering. Arbetskyddsmyndigheter, fackförbund, pedagoger, föräldrar m. fl. måste först diskutera vilka arbetsuppgifter som skulle kunna helt eller delvis överföras till elever. Försöksverksamheten skulle sedan startas med sådana resurser att en verklig radikal förändring av skolmiljön kunde ske i deltagande skolor. Utvärderingen skulle sedan ge underlag för en skolreform som om försöksverksamheten givit gynnsamt resultat, kunde förverkliga arbetsskolan.

Skolan måste ha stöd

Skolan lever inte i ett vakuum. Den är en spegel av det samhälle som omger den. Om skolan skall kunna fungera tillfredsställande behöver den ett opinionsmässigt stöd av olika samhällsinstitutioner och inte minst av massmedia. Lärare och övrig skolpersonal måste få känna att deras arbete värderas av omgivningen.

Arbetsmiljön i skolan måste också uppmärksammas mer. Verkligheten på många skolor i dag består av nedslitna lokaler, förbrukade och otillräckliga läromedel, omoderna hjälpmedel och ett tilltagande fysiskt och psykiskt våld såväl i skolsalar som på skolgårdar. Dessa förhållanden i kombination med att läraryrkets status sjunkit kraftigt under senare år leder till att många lärare lämnar skolan. Många elever skulle säkert vilja göra likadant, men har inte den möjligheten.

Det måste anses som en av samhällets huvuduppgifter att se till att den obligatoriska skolan erbjuder en trygg och trivsamt miljö för både elever

och personal. Varje annan skolmiljö är ur alla parterers synvinkel oacceptabel och innebär i själva verket ett förödande av resurser och nonchalans gentemot individens rättigheter och skyldigheter.

Mot. 1987/88
Ub 230

För att skapa den goda och positiva skolan behövs ekonomiska resurser. KdS kan därför inte acceptera de nedskärningar som gjorts på skolans område de senaste åren. Skolan kan inte ensam ha ansvaret för barns och ungdomars fostran. Den måste ha stöd av hemmen. Om skolpolitiken skall ha utsikt att lyckas, måste den därför kompletteras med en familjepolitik som ökar föräldrarnas möjlighet att ge sina barn grundtrygghet.

Skolans resultat i jämförelse med skollagens första paragraf

Enligt skollagens första paragraf syftar samhällets utbildning av barn och ungdom till "att ge eleverna kunskaper och utveckla deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja deras utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar". Lyckas skolan nå dessa mål?

"... ge eleverna kunskaper ..."

Trots att den svenska skolans kunskapsresultat vid internationella jämförelser visat sig i allmänhet vara gott, finns på vissa viktiga områden allvarliga brister i skolans kunskapsförmedling. En inte obetydlig del av eleverna lämnar grundskolan med dåliga baskunskaper i läsning, skrivning och matematik. Oroande är en iakttagelse som flera forskare gjort, nämligen att kunskapsklyftan mellan olika grupper av barn tycks öka hela grundskoletiden igenom. Barn från välsituerade och välfungerande hem lyckas bättre i skolan, barn från socialt torftiga miljöer och hem med många problem lyckas sämre. Att utjämna dessa skillnader var just ett av huvudmålen för den sammanhållna grundskolan. Den här ökade ojämlikheten mellan olika elevgrupper har olika orsaker – bristfällig kontroll av basfärdigheterna på mellan- och högstadiet, för stark betoning av teoretiska kunskaper. Men många av de faktorer som påverkar elevernas skolframgång ligger utanför skolans kontroll. Förutom en förstärkt undervisning i baskunskaper och träning av basfärdigheter krävs flera åtgärder, t. ex. en familjepolitik som ger stöd åt föräldrarna. En förändrad människosyn som också värderar barnens praktiska färdigheter kan växa fram som ett resultat av den värdeförankring av skolans som KdS eftersträvar.

"... främja deras utveckling till harmoniska människor ..."

Skolpsykologer och annan elevvårdande personal framhåller att ett ökande antal elever uppvisar nervösa och psykiska problem. Många lågstadielärare påtalar att alltfler barn har koncentrationssvårigheter och andra problem redan när de börjar skolan. Också dessa förhållanden påvisar behovet av en familjepolitik som stödjer föräldrarnas möjligheter att ge barnen stabila, trygga hemförhållanden. Hem och skola måste stödja varandra och samarbeta för att ge barnen en så trygg och harmonisk uppväxttid som möjligt.

Många tendenser i samhället antyder att skolan skulle behöva förändras i en riktning som betonar människors personliga ansvar för sina handlingar och för sina medmänniskor. Framförallt måste skolans samlevnadsundervisning ta sikte på hemmets och äktenskapets roll som samhällets solidaritetsskola.

Fostran till solidaritet

Skolan skall ställa personliga krav på varje elev — krav som i första hand skall fostra till ansvarstagande för andra människor.

Fadderverksamhet inom den egna skolan, dvs. verksamhet där äldre elever hjälper yngre viss tid i veckan eller vid vissa aktiviteter, kan vara en bra metod att öva solidaritet. I studie- och yrkesorientering måste eleverna få bred kontakt med människor som i sitt yrke arbetar med människovård i vid mening.

Genom att ge eleverna tillfälle till naturliga vuxenkontakter kan skolan i hela sin verksamhet bidra till en värdeöverföring från äldre till yngre generation. Eleverna kommer då att bli medvetna om att solidaritet och ansvarstagande för andra människor är naturliga grundvalar för vår kultur liksom andra grundvärderingar som kan betecknas som kristna. Om eleverna skall kunna tränas till osjälviska insatser, måste de i skolan värdesättas som unika individer. Skolans fostran till solidaritet måste därför gå hand i hand med att det hos varje elev skapas en känsla av värde, ett medvetande om att man behövs i den mänskliga gemenskapen. Steg för steg kan eleverna sedan tränas till insatser för andra. Inlevelse i u-ländernas situation kan exempelvis skapas genom att den enskilda skolan skaffar sig en fadderskola i något u-land. Det viktigaste reformarbetet inom skolan måste inriktas på de stora problemen i vår tid och vår värld. Den moderna tekniken har försett människan med möjligheter att helt skövla naturen och rasera samhälle och kultur. Också i detta perspektiv måste fostran till solidaritet och ansvarstagande vara skolans målsättning. Här måste skolan samverka med hemmen. Fungerande familjer är samhällets viktigaste solidaritetsskola. I skolan kan erfarenheterna från familjegruppen gradvis utvidgas till allt större sammanhang.

Fostran till solidaritet behöver inte betyda stora eller dyra förändringar av skolverksamheten. KdS efterlyser en större fantasi och iver för reformer av denna typ. Skolans kvalitet beror inte ytterst på befintliga materiella resurser, utan på den människosyn den förmedlar via lärare, övrig personal och verksamhetsformer.

Små skolor och mindre klasser

Ett decentraliserat skolsystem bör eftersträvas. Små skolor bör bevaras så långt det är ekonomiskt möjligt. Vid bedömningen av om små landsbygds-skolor skall dras in eller ej, måste en total samhällsekonomisk bedömning göras. Ofta visar det sig att en i och för sig ekonomiskt motiverad indrag-

ning av en liten skola medför en katastrof för bygden. När skolan dras in, försvinner annan service, arbetslöshet och utflyttning ökar.

Mot. 1987/88
Ub 230

Ett sätt att öka möjligheterna för små landsbygdsskolor att överleva är en effektiv skatteutjämning mellan tätortskommuner och glesbygdskommuner, samt en översyn av systemet med delningstal och basresursmedeltal.

Det bör vara en medveten strävan att minska klassernas storlek. Det vikande elevunderlaget under tiden fram till sekelskiftet innebär en möjlighet att utnyttja lediga lokaler och lärarresurser för detta. Målsättningen bör enligt KdS vara att ingen klass i grundskolan ska ha mer än 25 elever. Många av skolans problem bottnar i den kontaktlöshet som blir följden av stora skolenheter och stora elevgrupper med få vuxenkontakter. För kommande budgetår bör därför enligt KdS 130 miljoner kronor ytterligare anslås för detta ändamål.

Resursfördelningen

Fördelningen av resurser inom en kommun bör decentraliseras så långt det är möjligt. Skolöverstyrelsen fördelar resurserna på rektorsområden. Eventuellt kan en viss resurs avsättas för rektorsområdenas gemensamma ändamål. Rektorsområdena fördelar tilldelade resurser på enskilda skolor. Inom varje rektorsområde bör resurserna fördelas så att det gynnar elever med särskilda behov. Föräldrarna skall ha insyn i resursfördelningen och kunna påverka den. Den statliga, regionala och lokala skolbyråkratin bör om möjligt begränsas. En viktig uppgift för skolmyndigheterna på olika nivåer är att samla upp, bearbeta och sprida resultatet från pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Högstadieskolor bör byggas enligt s. k. hemrumsprincip, vilket innebär att eleverna har sitt eget klassrum och om möjligt också eget kapprum. Erfarenheten av sådana skolor visar att många irritationsmoment försvinner.

Elev- och föräldrainflytande

Eleverna skall genom bl. a. klass- och elevrådsarbete tränas att ta ett allt större ansvar i skolan. I avsnittet Teori och praktik i skolan visades hur elevernas praktiska arbete kunde ge dem större ansvar.

Självfallet måste föräldrarna engageras i arbetet på skolans lokala arbetsplaner som ett led i skolväsendets decentralisering. De måste också aktiveras och delta direkt i undervisningen, t. ex. i samband med studie- och yrkesorienteringen. Studiedagarna är också en lämplig kontaktmöjlighet mellan lärare och föräldrar.

Föräldrarna skall garanteras möjlighet till insyn i läromedelsvalet. Undervisningen på områden som är kontroversiella skall ske i samråd med föräldrarna. Lärarna måste givetvis följa skollag och läroplan men tolkningen av huvudmoment och genomförande av undervisningen kan alltid diskuteras i en öppen och generös atmosfär.

När en familjs barn börjar skolan, skall skolan vara skyldig att ge föräldrarna information om deras rättigheter att i olika hänseenden påverka skolan. Om skolans beslut går i en annan riktning än föräldrarna önskar, skall de alltid få besvärshänvisning. Detta utvecklas närmare i en separat motion.

Mot. 1987/88
Ub 230

Undervisning och undervisningsmetoder

Undervisningen skall vara saklig, allsidig och engagerande. Stor vikt måste fästas vid baskunskaperna men också vid att utveckla varje elevs särbevägning så långt det är möjligt. Kraven på kvalitet vad gäller elevernas egna aktiviteter och produkter måste upprätthållas.

Skolan bör uppmuntra till ett sunt, kritiskt tänkande, där sanningshalten i påståenden undersöks. Undervisningen bör vara inriktad mot problem- och konfliktlösning i positiv anda. Undervisningen i natur- och samhällsorienterade ämnen skall läggas upp så att den betonar den mänskliga kunskapens gränser och skapar en ödmjukhet inför naturen och universum. Ofta får undervisningen nu en sådan uppläggningsform att gamla tiders doktrinära kristendomsundervisning ersatts av en doktrinär och fastlåst inställning till vetenskapliga resultat. Vetenskapsmannen uppfattas som en representant för den absoluta sanningen. En sådan undervisning gynnar inte det vetenskapliga framåtskridandet.

Bristen på ungdomar som vill ägna sig åt forskning är ett stort problem i vårt land. Undervisningen i skolan kan ha medverkat till denna situation. Om man hos eleverna skapar föreställningen att vetenskapen nu kommit nära sanningen, skapas ingen förväntan hos eleverna.

Skolan bör därför så tidigt som möjligt införa vetenskapsteoretiska och kunskapsteoretiska resonemang i olika ämnen. Det kan skapa den ödmjuka inställning till naturen som är en förutsättning för en framgångsrik forskningsinsats. Sådana kunskapsteoretiska diskussioner bör ingå vid t. ex. behandlingen av världens eller människans ursprung inom de naturorienterade ämnena. Olika teorier bör presenteras liksom deras sannolikhetsunderlag, möjligheten till felaktiga slutsatser osv. Samtidigt skall den kristna skapelsetanken presenteras. Eleverna bör få klart för sig att olika kristna riktningar kan ha olika tolkningar av innebörden, men att det gemensamma är tanken på Gud som världens skapare och uppehållare i motsättning till materialistiska teoriers uppfattning, slump teorier etc. Eleverna kan då komma till insikt om skillnader och likheter mellan religion och vetenskap.

Temastudier kan vara ett värdefullt inslag i skolarbetet t. ex. i samband med behandlingen av vår världs stora överlevnadsproblem.

Timplan, ämnen och ämnesinnehåll

Religionskunskap med huvudsaklig inriktning på kristendomskunskap

Många elever har mycket bristfälliga kunskaper om det kristna kulturarvet och de kristna grundvärderingarna. Förutom att eleverna får en vag upp-

fattning av den kristna livsåskådningen, leder detta till svårigheter att tolka stora delar av litteraturen, konsten, musiken och andra kulturelement. Huvudorsaken till den här bristen är den gradvisa nedskärningen av undervisningen i kristendomskunskap – först förändringen av ämnet till religionskunskap, därefter den allt mindre andelen kristendomskunskap inom religionsämnet, och slutligen den minskande andelen religionskunskap inom orienteringsämnena. Lärarnas kunskaper inom området har också blivit sämre, lärarutbildningen bristfällig. Elevernas kunskaper om vår världs överlevnadsfrågor – ökande klyftor mellan u- och i-land, miljöproblemen, kapprustning m. m. – är inte heller tillräckliga. Här måste ämnesstoffet förändras i flera av grundskolans ämnen.

En garanterad minimitid skall enligt KdS finnas för ämnet religionskunskap, med huvudsaklig inriktning på kristendomskunskap inom de samhällsorienterande ämnena. Den skall uppgå till två veckotimmar (sex studieveckotimmar) genom hela grundskolan.

Praktisk och estetisk verksamhet

Praktisk och estetisk verksamhet bör få större utrymme på timplanen och inom olika ämnen. Sång- och musikundervisningen skall utformas så att den kan bidra till upplevelser av gemenskap och glädje bl. a. genom att en för vårt folk traditionell och gemensam kulturskatt hålls levande.

Samlevnadsundervisning

Samlevnadsundervisningen måste präglas av förståelse och öppenhet. Undervisningen skall ges med sikte på hem och familj. Särskild hänsyn tas till de många elever som kommer från splittrade hem. Äktenskapet skall lyftas fram som den naturliga och av samhället prioriterade formen för samlevnad. Eleverna måste lära sig att konflikter och konfliktlösning är ett naturligt och värdefullt inslag i ett parförhållande. I undervisningen bör hemmen framhållas som en nödvändig och naturlig solidaritetsskola.

Historie- och biologiundervisning

I historie- och biologiundervisningen måste det framhållas att det finns olika vetenskapliga orsaksförklaringar. Mot de materialistiska historieuppfattningarna kan ställas idealistiska eller religiösa. Det måste framgå att människors handlande kan formas av andra motiv än rent egoistiska och materialistiska.

Frågor om människovärdet

I synnerhet inom ämnena biologi, samhällskunskap och kristendomskunskap skall frågor om människovärdet behandlas. I undervisningen skall respekten för livets okränkbarhet betonas. Det får konsekvenser för t. ex. behandlingen av frågan om krig och fred, u-landsproblematiken samt medicinskt-etiska frågor.

I de samhällsorienterande ämnena bör undervisningen om sanning och rätt behandlas samtidigt i samhälls- och religionskunskap. Det är då naturligt att betona den betydelse de tio budorden haft och har för lagstiftning och enskilda människors handlande.

Teknikens etiska konsekvenser

I ämnet teknik och i andra ämnen där tekniska tillämpningar ingår skall teknikens etiska konsekvenser behandlas. Inom det nya ämnet datakunskap bör eleverna få sådana kunskaper att de som vuxna kan påverka och kontrollera användningen av datorer.

Svenska

I ämnet svenska och i övrigt när språkfärdighet tränas skall undervisning i språkvård ingå. Eleverna skall bibringas ett rikt ordförråd och göras medvetna om språkets etiska och estetiska värde.

Elever med särskilda behov

Under en följd av år har elever med olika typer av handikapp i allt högre grad integrerats i den vanliga undervisningen. KdS finner det viktigt att utvärdera resultatet av integreringen. Tillräckliga resurser skall avsättas för de handikappades behov. Den s. k. förstärkningsresursen måste utnyttjas för att stödja elever med behov av specialundervisning. Den får inte schablonmässigt fördelas för att enbart åstadkomma generellt mindre undervisningsgrupper.

En systematisk utvärdering av elevernas baskunskaper måste ske i varje årskurs, så att inga elever med icke-funktionella läs- och skrivfärdigheter går vidare utan en för dem avpassad färdighetsträning.

Invandrare och minoriteter

Invandrare och språkliga minoriteter kan få hemspråksundervisning om föräldrar och barn så önskar. Barn med annat modersmål än svenska bör om möjligt – där det kan sammansättas tillräckligt stora undervisningsgrupper – få läsinlärning och viss annan grundläggande undervisning på sitt modersmål. Alla barn som har minst en förälder med ett annat modersmål än svenska ska ha rätt att få undervisning i detta språk. Inom skolan bör sökas vägar att låta invandrabarn utnyttja sina språkkunskaper. Eleverna kan få tolka vid utländska besök, utforma turistinformation, tolka föräldrar etc. Resurserna för modersmålsundervisningen (hemspråksundervisningen) får inte skäras ned.

Svenska som främmande språk måste bli ett timplanebestämt ämne för invandrarelever som har behov av sådan undervisning. Utbildningen av lärare i detta ämne skall leda till särskild behörighet i ämnet.

Det är av stort värde att elever hela grundskolan igenom får information om studievägar och yrken. Genom den praktiska arbetslivsorienteringen (PRAO) får eleverna praktisk erfarenhet av yrkeslivets villkor. Här kan skapas förståelse för det mänskliga värdet i olika yrken – att inget yrke är finare än något annat. Återigen har skolan möjlighet att betona förvaltar-skapstanken – genom de olika yrkesrollerna tjänar vi varandra.

KdS vill starkt betona vikten av "kompensatorisk SYO" dvs. åtgärder som siktar till att anpassa arbetslivet och skolan till den enskilde elevens behov. Med en aktiv studie- och yrkesorientering kan arbetslöshet förebyggas. Det förutsätter dock att syofunktionärerna har reell möjlighet att påverka lärarnas undervisning. Skolan måste också se allvarligt på sin uppgift att bedriva uppföljande SYO för ungdomar upp till 18 års ålder som slutat skolan. En ökad satsning på lärlingsutbildning bör ske.

Skoltrötta elever

Den praktiska utbildningen inom grundskolan måste förstärkas för alla elever. I dagens överteoriserande skola är det en vanlig utväg att låta skoltrötta elever sluta skolan något tidigare eller låta dem få förlängd praktisk yrkesorientering. Ett sådant beslut måste ses som en bekräftelse på att den nuvarande skolan inte kan anpassas till varje barns behov. I väntan på en skola där praktik har en större plats och en högre status, måste man ge större möjligheter till varvad utbildning för "teoritrötta" elever. Arbetsplats skall då erbjudas. Dessa elever skall ha rätt att utan kostnad ta igen den förlorade utbildningen i folkhögskola eller vuxenutbildning.

Läromedel

Läromedelssituationen i skolan har debatterats flitigt under 1987. Eleverna får på många håll nöja sig med böcker som är både trasiga och nedklottrade. I några skolor har föräldrarna själva gått in och bekostat inköp av läroböcker. Eftersom situationen är så alarmerande är det ytterst angeläget att den kartläggning av läromedelssituationen som pågår snarast slutförs. Kommunerna bör enligt KdS ges riktlinjer för vad som förväntas av dem när det gäller pedagogisk kvalitet och standard. I det omorganiserade och nedbantade SÖ finns ingen läromedelssektion. Läromedelsnämnden i den tidigare formen har också försvunnit. Samtidigt sker en snabb medieutveckling i samhället – både tekniskt och innehållsmässigt. Eleverna påverkas sammanlagt fler timmar per år av massmedia än av skolundervisning.

KdS har tidigare hävdade att det inte kan vara rimligt att staten i detta läge praktiskt taget helt lägger ner den centrala läromedelsbevakningen. Landets ledande skolmyndighet måste ha en resursstark uppföljning av läromedelsutvecklingen. Det är därför med tillfredsställelse vi noterar att föredraganden i budgetpropositionen aviserar att staten måste ta ett ansvar för utvecklingsarbetet på läromedelsområdet och att förslag i den riktning-

en kommer att läggas under vårriksdagen. Det är också tveksamt om förhandsgranskningen av samhällsorienterade läromedel verkligen skall upphöra. En kontroll behövs av att läromedel verkligen följer läroplanen. Även denna tillsyn bör enligt KdS tillkomma staten.

Mot. 1987/88

Ub 230

Utvärdering och betyg

Beslut om lokala arbetsplaner, läroplaner för tillvalsämnen m. m. tas nu ute i kommunerna. Följden kan bli ett mycket ojämnt utbildningsväsen med ojämn utbildningsstandard. SÖ bör få betydande resurser för att utvärdera och kontrollera att utbildningen i olika delar av landet verkligen får en tillräckligt hög kvalitet.

De enskilda samtal mellan lärare, elever och föräldrar som idag förekommer bör kompletteras med betyg i årskurs 6 och på grundskolans högstadium. Alla betygssystem kan få icke önskvärda konsekvenser för de elever som genomgående har mycket dåliga betyg. Skolan måste därför lägga ner stor möda på att för eleverna förklara betygssättningens uppgifter – att vara urvalsinstrument för högre utbildning och ge en viss information till t. ex. föräldrar. Man bör dock öppet deklarerat att betygssättningen innehåller många osäkerhetsmoment.

Skolan måste också utveckla andra metoder för utvärdering som låter människors hela personlighet komma till sin rätt. Praktiska färdigheter bör väga tyngre vid betygssättningen i ämnen där det är möjligt. För att få till stånd ett mer rättvist och mindre konkurrensskapande betygssystem bör en parlamentariskt sammansatt betygsutredning tillsättas. Enligt KdS bör också betyg i ordning och uppförande återinföras. Detta utvecklas närmare i en separat motion. Gymnasieskolan bör dimensioneras så att alla elever som önskar kan få plats. Genom en aktiv SYO under första årskursen i gymnasieskolan skall sedan eleverna slussas över till lämpliga linjer om det visar sig att de valt en utbildning som inte passar deras begåvning och färdigheter.

Läroutbildning, fortbildning

En av de viktigaste faktorerna för påverkan av skolans verklighet är läroutbildningen. Vid intagning till lärarhögskolorna måste därför lämpligheten för yrket väga tungt.

Riksdagen beslutade 1985 om en ny läroutbildning för grundskolan (prop. 1984/85: 122, UbU 31, rskr. 366). Enligt detta beslut ersätts nuvarande klassläroutbildningar samt ämnesläroutbildningen för grundskolan av en linje, grundskolläroplanen. Inriktningen på en gemensam pedagogisk grundutbildning för alla grundskolans lärare ser KdS som positiv. När det gäller uppdelningen av inriktningen på årskurser för s. k. tidigarelärare och senarelärare anser KdS att uppdelningen borde ha gjorts så att tidigarelärarna skulle utbildas för årskurs 1–6 i stället för årskurs 1–7. Det finns både praktiska skäl vad gäller skolans organisation och kvalitén på utbildningen som talar för detta. KdS anser därför att regeringen bör återkomma

till riksdagen med ett nytt förslag till utbildning av grundskolans lärare för årskurserna 1-6.

Mot. 1987/88
Ub 230

I lärarutbildningen måste ingå en undervisning i värderingsfrågor och etik. Betyg i undervisningsskicklighet bör ges, men nuvarande gradering ses över. Bedömningen bör göras av flera lärarutbildare än nu. Därigenom ökas möjligheterna till en objektiv bedömning.

Lärarkandidater och lärare på en skola bör ha stöd av en pedagogisk ledare. Skolledningen är alltför hårt belastad av administrativa uppgifter. Studierektorsfunktionen tillkom ursprungligen för att utgöra denna pedagogiska resurs. Skolledningen bör ges sådana resurser och organiseras på sådant sätt att lärarkandidater och lärare får erforderlig pedagogisk ledning.

Med tanke på den ständigt förändrade lärarrollen skall kontinuerlig fortbildning ges år alla lärare. Med anledning av den fortbildning av lärare som skall ske i anslutning till den nya lärarutbildningen har regeringen anslagit 50 milj. kr./år under en tioårsperiod utöver de 250 milj. för lokalt utvecklingsarbete som också skall användas till fortbildning. Denna summa motsvarar ca 500 kronor/lärare i grundskolan. Detta måste anses som en alldeles för låg ambitionsnivå för att utbildningen ska uppnå önskad kvalitet. Enligt KdS mening bör betydligt större resurser avsättas för detta ändamål fr. o. m. budgetåret 1989/90 då fortbildningen beräknas starta. Lärare som så önskar bör beredas tillfälle att inom skolans hela verksamhetsområde pröva på andra befattningar än rent pedagogiska. Utbildning för vikarier bör anordnas.

Hemställan

Med hänvisning till den anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den svenska skolan som helhet skall bygga på etiska grundvärderingar som är förankrade i kristendomen och i humanistisk tradition,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny betygsutredning,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevarande av små skolor,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om maximalt 25 elever per klass i grundskolan,
5. att riksdagen utöver regeringens förslag anslår 130 milj. kr. i syfte att minska klassernas storlek samt ge bidrag till drift av små skolenheter,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om religionskunskapsämnets utrymme inom orienteringsämnenas ram,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade inslag av praktiska och estetiska ämnen i skolundervisningen.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjer till kommunerna angående pedagogisk kvalitet och standard på läroböcker,

Mot. 1987/88
Ub 230

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett forsknings- och utbildningsprojekt som prövar möjligheten till en radikal förändring av skolan som arbetsplats enligt motionens intentioner,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående ett nytt förslag till utbildning av grundskolans lärare för årskurserna 1–6.

Stockholm 20 januari 1988

Alf Svensson (c)